

OLIVER MOODY

Baltija

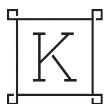
Europos ateitis

Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
Vilnius, 2026

Versta iš:
Oliver Moody
Baltic. The Future of Europe

First published in Great Britain in 2025
by John Murray (Publishers)

Knygos leidimą finansavo

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Išleido Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras yra struktūrinis
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos padalinys,
savo leidybine veikla padedantis įgyvendinti bibliotekos misiją
būti Lietuvos žinių erdve, kuriančia vertę visuomenei.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

© Oliver Moody, 2025
© Elena Belskytė, vertimas, 2026
© Saulius Bajorinas, apipavidalinimas, 2026
© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2026

ISBN 978-5-420-01901-6

Skiriu Pippai, Walteriui ir Arthurui

Turiny

Autoriaus žodis / 9

Žemėlapis / 10

Ižanga / 13

I DALIS. Atsilaikymas

- 1 skyrius. Tigro šuolis. Estijos patirtis, kaip kovoti su egzistencinėmis grėsmėmis / 25
- 2 skyrius. Totali gynyba. Kaip Suomija kuria ateitį / 53
- 3 skyrius. Burtininkė ir išminčius. Latvija atkuria suskaidytą tautą / 79
- 4 skyrius. Užnuodytas ežeras. Danijos požiūris į aplinkos katastrofą ir karą dėl energetikos išteklių / 105

II DALIS. Pasipriešinimas

- 5 skyrius. Į Europą – taip, bet kartu su mūsų mirusiaisiais. Ko tikėtis iš Lenkijos, sparčiai kylančios Europos žvaigždės / 125
- 6 skyrius. Laikų kaita. Vokietijos tapatybės krizė žemyno centre / 143
- 7 skyrius. Hobitai. Lietuva ir mažųjų valstybių stiprybė / 169

III DALIS. Išgyvenimas

- 8 skyrius. Beviltiškumo imperija. Ką Kremlius mums daro ir kodėl / 191
- 9 skyrius. Taikos užtikrinimas per didesnę kovinę galią.
Europos pastangos apsiginti / 217
- 10 skyrius. Kova dėl Baltijos regiono. Kaip laimėti karą su Rusija / 234
- Epilogas / 254
- Padėkos / 263
- Pastabos / 265
- Rodyklė / 317

Autoriaus žodis

Visos citatos, kurių šaltinis nėra aiškiai nurodytas, paimtos iš mano atliktų oficialių interviu.

Dauguma pašnekovų po pokalbio su manimi pakeitė darbą. Tokiais atvejais paprastai nurodau tuometę pašnekovo pareigybę, o vėlesnes pareigas pateikiu pastaboje. Kai kurių interviu ištraukos jau buvo skelbtos leidiniuose „The Times“ ir „Sunday Times“: nuorodos į šiuos straipsnius pateikiamos pastabose.

Ižanga

Švedijos Fårö saloje tvyro pirmykštės ramybės aura, kur ne kur matyti pastarųjų aštuonių šimtmečių civilizacijos pėdsakų. Gyvuliams skirtos sauso akmenų mūro trobelės statytos viduramžių stiliumi, su stačiais nendrėmis dengtais stogais. Maždaug kas penkiasdešimt metų salos gyventojai bendromis jėgomis taiso stogus, perduodami kitai kartai senovinius amato įgūdžius, paskui švenčia ir girtuokliauja. Kai kurios mažos sodybos vis dar aptvertos dantytomis medinių kuolų eilėmis, tarsi saugotų nuo kavalerijos antpuolių. Pakrantėse stūkso didelės keistų formų uolos (*rauکار*): Baltijos jūros bangos pamažu ardo karbonatinę uolieną ir formuoja keistus šunų, triumfo arkų ar žmogaus galvų pavidalo darinius.

Kai švedų kino režisierius Ingmaras Bergmanas 1967 m. pirmą kartą atvyko į Fårö salą, jo akims atsivėrė „akmeninis krantas, žvelgiantis į begalybę“. Ši vieta tapo jo prieglobsčiu.¹ Tuo pačiu metu Švedijos socialdemokratų premjeras Olofas Palme taip pat kiekvieną vasarą ieškodavo ramybės saloje, nuomojosi namelį netoli Sudersando kaimelio, be televizoriaus ir telefono linijos. Kartais jis atsiveždavo keletą artimiausių padėjėjų ar draugiškų pasaulio lyderių ir kurdavo slaptus planus toli nuo Stokholmo žvilgsnių. Dažniausiai jis tiesiog atsipalaiduodavo.

Švelnių žiemų lepinama mažytė sala, esanti arčiau Baltijos jūros centro nei bet kuri kita Švedijos sausumos teritorija, užima ypatingą vietą šiuolaikinėje nacionalinėje mitologijoje. Ji simbolizuoja atokumą, nostalgiją, saugumą, ramybę ir nepertraukiamą ryšį su šalies praeitimi.

Bet saugumo ir amžinybės jausmas yra iliuzija. Fårö ir gretima daug didesnė Gotlando sala turi strateginę reikšmę, nes čia susikerta Baltijos jūros laivybos linijos, gyvybiškai svarbios Baltijos regiono šalių prekybai ir gynybai. Šiuolaikiniais ginklais salos yra lengvai pasiekiamos iš vakarinių Baltijos šalių pakrančių ir Rusijos eksklavo Kaliningrado srities, kurioje pilna viršgarsinių raketų, naikintuvų, karo laivų ir, bent jau kai kurių kaimyninių šalių valdžios nuomone, branduolinių galvučių.²

Fårö ir Gotlando salos yra patekusios į visą pasaulį nuo Kalifornijos iki Kamčiatkos apimančią karą, kurio geografinis ir geopolitinis centras – Baltijos jūra. Kol kas kariauja Ukrainos ir Rusijos karinės pajėgos, tačiau

platesnis konfliktas daro įtaką visų Vakarų pasaulio gyventojų gyvenimui, kelia pavojų jų saugumui ir gerovei, nors daugelis jų vis dar nesuvokia padėties rimtumo.

Baltijos jūros regionas jau patyrė pirmuosius fizinio karo smūgius. 2022 m. rugsėjį serija povandeninių sprogimų į rytus nuo Danijos Bornholmo salos sugadino Rusijos gamtinių dujų vamzdynus „Nord Stream 1“ ir „Nord Stream 2“.³ Po pusantrų metų Kyjivas pareiškė, kad jo specialiosios pajėgos padegė Rusijos Baltijos laivyno raketinę korvetę „Serpuchov“ (klasė „Bujan-M“) ne daugiau kaip už 160 kilometrų į pietus nuo Gotlando. Po 1945 m. tai pirmas žinomas puolimas prieš Rusijos karinį objektą Baltijos regione.⁴

Šiuos incidentus lengva nurašyti kaip šalutinius nuostolius, patirtus dėl už tūkstančio kilometrų vykstančio lokalaus karo. Tačiau tokia traktuotė yra pavojingas savęs apgaudinėjimas. Tokie incidentai yra daug didesnio reiškinio dalis – taip pasireiškia karta po kartos besitęsiantis Rusijos ir Vakarų konfliktas, apimantis, greta tiesioginių karinių susidūrimų, beveik visas sritis nuo energetikos ir ekonomikos iki parlamentų ir socialinių tinklų. Konfliktas turi du epicentrus. Pirmasis – Ukraina. Kitas – Baltijos šalys.

Maskva tai išdėstė gana aiškiai. 2021 m. gruodį, kai Rusija telkė pajėgas prie Ukrainos sienos, ruošdamasi po trijų mėnesių pradėti plataus masto invazijai, Vladimiro Putino derybininkai Vašingtone pateikė tokį fantastiškai ekstravagantišką reikalavimą, kad amerikiečių diplomatai netikėjo savo ausimis. Maskva siekė, kad NATO prisiimtų teisiškai įpareigojantį įsipareigojimą nutraukti visą karinę veiklą į rytus nuo 1997 m. sienų.⁵

Tai iš esmės pasuktą Europos geopolitinį laikrodį ketvirčiu amžiaus atgal, priverstų aljansą išvesti pajėgas iš Lenkijos ir Baltijos valstybių, jas paliekant nepaprastai pažeidžiamas Rusijos kišimuisi. Pasak Rusijos eksperto Samo Greeno*, šiuo ultimatumu Putinas „nubrėžė liniją aplink posovietinę erdvę ir pastatė „įeiti draudžiama“ ženklą“. Toliau jis pridūrė: „Čia kalbama ne apie kokią nors sutartį. Tai deklaracija.“⁶ Rusijos užsienio politikos ekspertas iš JAV Nacionalinio gynybos universiteto Jeffrey'is Mankoffas teigė: „Manau, kad rusai aiškiai atskleidė savo siekius. Jie nori persvarstyti Šaltojo karo pabaigoje sudarytą susitarimą.“

Akivaizdu, Putinas nepasieks šio tikslo diplomatinėmis priemonėmis. Ar jis bandys jo siekti jėga? Europiečiams tai yra svarbiausias XXI a. trečiojo dešimtmečio klausimas.

* Iš Londono Karališkojo koledžo Rusijos instituto (vert. past.).

Savo strategiją galit susikišti į užpakalį

Ši knyga apie atsinaujinusią ilgametę kovą su Rusija dėl įtakos Baltijos jūros regione, apie tai, kaip Vakarai gali ją laimėti ir kaip jos baigtis nulems Europos ir visų Vakarų ateitį. Kova trunka daugiau nei 800 metų, nuo tada, kai dvi rusų kunigaikštystės pradėjo rinkti duoklę iš kelių Estijos valstybėlių. Iki Pirmojo pasaulinio karo Rusija kontroliavo Suomiją, Baltijos šalis ir didelę Lenkijos dalį. Iki 1989 m. Sovietų Sąjungos įtaka siekė pietinę jūros pakrantę iki Travės upės žiočių Vokietijoje.

Putinas keletą kartų užsiminė, kad norėtų susigrąžinti kuo daugiau teritorijų, prireikus netgi naudodamas karinę jėgą. Jau 2014 m. rugsėjį buvo pranešama, esą „privačiai“ Putinas gyrėsi savo ginkluotųjų pajėgų galimybėmis per 48 valandas užimti Lenkijos ir Baltijos valstybių sostines.⁷ 2024 m. gegužę daugeliui Europos valstybių pareiškus, kad Ukraina gali naudoti jų padovanotą ginkluotą smūgiams Rusijos teritorijoje, jis baugino: „NATO šalių, ypač Europos, o labiausiai mažų šalių atstovai turėtų prisiminti, su kuo jie žaidžia. Jie turėtų prisiminti, kad jų šalys yra mažos ir tankiai apgyvendintos. Tegul jie tai prisimena, prieš kalbėdami apie smūgius Rusijos gilumoje.“⁸

Putino propagandiniai šunys yra ne tokie santūrūs. Rusijos ambasadorius prie NATO Dmitrijus Rogozinas, vėliau tapęs šalies kosmoso agentūros vadovu, 2008 m. pavadino Baltijos valstybes, Krymą ir kitas Ukrainos dalis „tradicine rusų tautos teritorija“.⁹ Buvęs prezidentas Dmitrijus Medvedevas, kurį JAV kadaise laikė potencialiai patikimu partneriu, dabar didžiąją laiko dalį praleidžia skelbdamas ekscentriškus įrašus socialiniuose tinkluose ir nuolat tvirtina, kad Baltijos valstybės yra nuklydusios Rusijos provincijos.¹⁰ Dauguma Vakarų analitikų nėra linkę rimtai vertinti šių išpuolių, tačiau jiems aišku, kad režimas nori bent jau sudaryti išpūdį, kad rytinio NATO flango – Baltijos šalių – puolimas yra įmanomas.

Gana tikėtina, kad pats Putinas dar nežino, ką darys. Lenkijos užsienio politikos komentatorius Witoldas Juraszas, anksčiau dirbęs diplomatu Maskvoje, prisimena prieš kelerius metus vykusį pokalbį su vienu Rusijos ministru. „Aš jo paklausiau: „Kodėl jūs, rusai, iš esmės užsiimate taktiniu lygmeniu ir nekreipiate dėmesio į strateginį?“ Jis atsakė:

Na, žinote, štai jūs manote, kad jūsų strategija yra puiki, bet tada mes pasiekiame dešimt mažų taktinių pergalių, ir tuomet savo strategiją galit susikišti į užpakalį. Ir būtent taip buvo iki invazijos į Ukrainą. Putinas

kartais vadinamas puikiu strategu. Bet toks nėra. Jis yra puikus taktikas. Jis pasiekė daug taktinių pergalių, bet kaip strategas yra visiškai nevykęs.

Štai kodėl Vakarų valstybių valdžios institucijos daug daugiau laiko skiria prognozėms apie Rusijos pajėgumą surengti puolimą nei bandymams numatyti jos konkrečius planus.¹¹ Pats Putinas šiuo klausimu citavo apokrifinę Bismarcko frazę: „Svarbu ne ketinimai, o pajėgumai.“¹²

2023 m. pradžioje Estijos užsienio žvalgybos tarnyba pareiškė mananti, kad rusai vis dar turi pakankamai karinių išteklių, kad „darytų realią karinę įtaką mūsų regione“ ir kad per ketverius metus galėtų atkurti savo pajėgas prie vakarinių sienų.¹³ Netrukus pasirodė prognozių apie galimą Rusijos puolimą maždaug po 3–8 metų. „Turime galvoti apie ateitį ir apie tai, kokia bus padėtis per ateinančius ketverius, penkerius, šešerius ar septynerius metus“, – sako vienas aukštas Vakarų žvalgybos šaltinis.

Tikriausiai Baltijos valstybės yra tarp pagrindinių Rusijos strategijos tikslų. Jos nėra Ukraina, kurią, Putino nuomone, būtina sugrąžinti į Rusijos sudėtį, bet jos ir ne Vakarų Europa. Rusai jas vis dar laiko SSRS dalimi. Kai karas baigsis, Rusijos kariuomenė pradės konsoliduotis <...> Galutinai įvertinę padėtį, rusai palygins jėgas ir bandys suprasti NATO planus. Jie bandys įvertinti kovinę galią ir remdamiesi savo išvada priimti sprendimą.

Nėra abejonių, kad Rusija nuolat intensyvina pusiau karines provokacijas ne tik Baltijos jūros regione, bet ir visoje Europoje. Tai pasireiškia įvairiomis formomis: sabotazu, žmogžudystėmis, kibernetiniais incidentais, dezinformacija, GPS signalų slopinimu (angl. *jamming*) ir signalų charakteristikų klastojimu (angl. *spoofing*), politikų papirkinėjimu ir vis dažnesnėmis provokacijomis pasienyje. Iš esmės tai yra senas politinės kovos scenarijus, įgyvendinamas XXI a. priemonėmis tokiu mastu, kuris anksčiau buvo neįmanomas.¹⁴ Estijos vidaus saugumo tarnyba teigia, kad dabar galima tikėtis, jog Maskva ims visokių priemonių, sustodama prie pat linijos, kurią peržengus būtų išprovokuotas NATO kolektyvinės gynybos nuostatos taikymas.¹⁵ Pentagono teigimu, Rusija pradėjo „hibridinį karą“ prieš Suomiją, kai ši Šiaurės šalis įstojo į aljansą.¹⁶ NATO išreiškė „gilų susirūpinimą“ dėl „piktavališkų veiksmų“ prieš septynias savo nares: Lenkiją, Baltijos valstybes, Didžiąją Britaniją, Vokietiją ir Čekiją.¹⁷

Ataka per Velykas

2021 m. balandį Rusija prie Ukrainos sienos sutelkė iki 120 000 karių.¹⁸ Po savaitės Maskva ėmė riboti dujų tiekimą Europai, dėl to didžiausios Vokietijos dujų saugyklos liko beveik tuščios.¹⁹ Rusijos vasalė Baltarusija pradėjo į šalį skraidinti dešimtis tūkstančių potencialių prieglobsčio prašytojų ir gabeno juos prie Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos sienų. Tai, kas atrodė kaip retkarčiais kylanti lokali grėsmė, staiga tapo pavojinga ir keliančia nerimą situacija. Europos fronto linijos valstybėms tai buvo akivaizdu nuo pat pradžių. Situacija, kurią Vakarų Europos gyventojai tik dabar pradeda suvokti, jiems yra realybė jau dešimtmečius, o gal net šimtmečius, ir daugeliu atžvilgių jie prie jos prisitaikė geriau negu mes. Dėl savo istorijos ir geografinės padėties jie tam tikra prasme jau gyvena ateityje.

Trejus metus dirbau „The Times“ korespondentu Vokietijoje, apie Baltijos šalis daug nemąščiau, bet dabar pradėjau keliauti po visą Baltijos regioną, stengdamasis pažinti viską, kas įmanoma. Aplankiau sostines, salas, uostus, gamyklas, elektrines, NATO karines pratybas, žiemos treniruočių stovyklas, daugiabučių rajonus, dujų terminalus, jūros vėjo jėgainių parkus, senus dvarus, milžinišką nardymo varpą ir muziejų su paslaptinių vikingų raižinių kolekcija. Kalbėjausi su valstybių ir vyriausybių vadovais, ministrais, žvalgybos pareigūnais, generolais, diplomatais, verslininkais, istorikais, mokslininkais, saugumo analitikais, poetu ir roko žvaigžde bei vyru, kuris persirengia atliekų perdirbimo superherojumi. Supratau, kad norint perteikti išsamų kontekstinį vaizdą reikės parašyti knygą.

Esu ne vienintelis, kuriam padėtis asocijuojasi su lėto prabudimo procesu. Šaltojo karo metu Švedija gynė Gotlandą, akivaizdžiausią sovietų desanto tikslą savo teritorijoje, 25 000 karių pajėgomis, dešimtimis „Stridsvagn 102R“ tankų, haubicų, „Viggen“ karinių lėktuvų, priešlėktuvinių pabūklų, pakrančių baterijų ir priešlaivinių raketų.²⁰ Tačiau XXI a. pradžioje pajėgos galutinai pasitraukė iš salos. Kareivinės buvo parduotos Visbio savivaldybei. Didžioji dalis ginkluotės, įskaitant visą brigadai skirtą Švedijos karinę įrangą, buvo padovanota neseniai reorganizuotoms Baltijos valstybių ginkluotosioms pajėgoms.

Trumpos Gotlando atostogos nuo istorijos staiga buvo nutrauktos 2013 m. kovo 29 d. naktį, netrukus po vidurnakčio. Švedijos radarai užfiksavo keturis Rusijos naikintuvus „Su-27 Flanker“ ir du branduolinius

bombonešius „Tu-22M3 Backfire“, sparčiai artėjančius nuo Sankt Peterburgo.²¹ Užtuot pasukę į pietus Kaliningrado link, kaip įprasta, jie išlaikė kursą į vakarus, artėdami prie Gotlando ir apie 2 val. nakties praskrido jo oro erdvę. Tai buvo imituotas branduolinis puolimas.²² Tikėtini taikiniai buvo identifikuoti kaip kariuomenės bazė Smolando apskrityje Švedijos žeminyne dalyje ir nacionalinė elektroninio stebėjimo vadavietė Stokholmo pakraštyje, vos už pusės mylios nuo karališkosios šeimos pagrindinės rezidencijos Drotningholmo rūmuose.²³

Įvykis kėlė nerimą, nors ne itin nustebino: Šaltojo karo metais sovietų naikintuvai buvo surengę daug panašių „vizitų“ į Švedijos erdvę. Šokiruojantis buvo Švedijos atsakas. Kaip tik tokiame scenarijuje oro pajėgos turėjo nuolat laikyti bent du „JAS-39 Gripen“ naikintuvus, „pasirengusius greitai reaguoti“. Tačiau buvo Didysis penktadienis, ir visi pilotai atostogavo su šeimomis.²⁴ Rusijos bombonešių niekas nepasitiko. Jei tai būtų buvęs tikras branduolinis smūgis, Švedija nebūtų spėjusi pasipriešinti.

„Rusijos ataka per Velykas, taip Švedijoje vadiname šį incidentą, buvo stiprus signalas“, – sako Švedijos kariuomenės pulkininkas Magnusas Frykvallas. Tuometis ginkluotųjų pajėgų vadas apskaičiavo, kad invazijos atveju šalis galėtų išsilaikyti tik „maždaug savaitę“.²⁵ 2018 m. buvo atkurtas Gotlando pulkas, kurio vadu tapo Frykvallas, nors šalies karinės pajėgos buvo taip susilpnintos, kad galėjo skirti tik kelis šimtus karių ir keletą „Leopard 2“ kovos tankų.²⁶

Nuo tada Švedija ėmėsi atnaujinti senus Šaltojo karo laikų pasirengimo krizei modelius.²⁷ Jos „totalios gynybos“ pratybas, skirtas patikrinti viešojo ir privataus sektorių gebėjimus atremti pusiau karinius išpuolius „pilkojoje zonoje“, nagrinėja visos Vakarų Europos šalys.²⁸ Namų ūkiams buvo išdalyti informaciniai lapeliai „Jei prasidėtų krizė ar karas“. Buvo paskirtas pirmasis civilinės saugos ministras nuo 1940-ųjų. Ginkluotųjų pajėgų vadas Micaelas Bydénas pasirodė populiarioje vaikų televizijos laidoje, kad atsakytų į žiūrovų klausimus, kas vyktų konflikto atveju.²⁹ Net ir sosto įpėdinė princesė Viktorija dalyvauja karininkų mokymuose nacionaliniame gynybos universitete.³⁰

2024 m. kovą Švedijos ministras pirmininkas Ulfas Kristeronas pasiūlė įtvirtinti Gotlando salą.³¹ Jungtinės pajėgos, įskaitant britų ir amerikiečių jūrų pėstininkus, surengė didžiausias ir realistiškiausias per daugiau nei ketvirtį amžiaus karines pratybas imituojant salos ir Stokholmo archipelago šturmą, kuriose dalyvavo dronai, karo laivai, šarvuotosios transporto priemonės ir desantininkai.³² Salos sostinės Visbio gyventojai

skundėsi dėl neįprastų garsų, kuriuos kėlė virš galvų skraidantys naikintuvai „Gripen“.³³

Magnusas Frykvallas savo karius rengia beveik visoms įmanomoms atakoms, įskaitant specialiųjų pajėgų desantą iš civilinio laivo, pavyzdžiui, naftos tanklaivio. „Turime nuolat užtikrinti Baltijos jūros komunikacijos linijų saugumą, – sako jis. – Jei prarastume Gotlandą ir priešas įsiveržtų, Švedijai, Suomijai ir Baltijos valstybėms būtų labai sunku apsiginti.“

Geopolitinių tektoninių plokščių sankirta

Daugelis iš mūsų negalvoja apie Baltijos jūrą kaip apie regioną, jei apskritai apie ją susimąsto. Prie jos yra devynios šalys, kiekviena su savo kalba, labai savita tapatybe ir ypatinga istorine raida. Įvairiais laikotarpiais imperijas čia kūrė Vokietija, Rusija, Danija, Švedija, o Suomija ir trys Baltijos valstybės turėjo kovoti už savo egzistenciją. Lenkija ir Lietuva patyrė abu likimo kraštutinumus. Didžiąją savo istorijos dalį Baltijos regionas buvo regioninių galių konflikto arena. Po Antrojo pasaulinio karo Baltijos regiono šalis padalijo geležinė uždanga, skirtingi požiūriai ir geografinės orientacijos: NATO, Varšuvos sutartis, neprisijungimas prie jokių aljansų, taip pat konkuruojantys interesai ir vertybės šių blokų viduje. Net ir šiaudien esama mažai požymių, kad Baltijos regiono gyventojai jaučia bendrą „baltiškumo“ tapatybę, pakankamai stiprią, kad galėtų konkuruoti su priklausymo tam tikrai šaliai ar grupei, pavyzdžiui, Šiaurės šalims, Baltijos valstybėms ar Europos Sąjungai, jausmu.

Per daugelį metų Baltijos regionas atsidūrė Vakarų pasaulio suvokimo periferijoje. O faktiškai jis yra pačiame Europos centre – pagal daugelį patikimų vertinimų, kontinento sausumos masės centras yra kažkur pietinių Baltijos pakrančių ruože.³⁴ Tai ne tik geografijos truizmas. Geopolitikos dėmesio centras nuolat slenka į rytus. Baltijos jūra vis labiau tampa didžiojo žaidimo, vykstančio visoje Eurazijoje, centru.

Regiono šalys, išskyrus Rusiją, yra tarpusavyje glaudžiau susijusios nei beveik bet kuriame kitame pasaulio regione. Jas nuo bronzos amžiaus sieja jūrų prekyba. Organizaciniu požiūriu regionas yra labiausiai susietas pasaulyje – jame veikia daugybė daugiašalių akronimais pavadintų forumų, kurie apima daugybę sričių nuo džiazų iki aukščiausio lygio politikos.³⁵ Tokią padėtį lėmė būtinybė. Juk akivaizdu, kad jūra yra ypatybė, bendra visoms regiono šalims. Jos turėjo išmokti bendrai tvarkyti smarkiai užterštą ir ekologiškai pažeidžiamą vandens telkinį, apraizgytą

dujų vamzdynų, elektros ir telekomunikacijų kabelių tinklu, o svarbiausia – laivybos maršrutais, nuo kurių priklauso didžioji dalis jų importo ir eksporto.

Labiausiai jas suvienijo Vladimiras Putinas ir jo karas prieš Ukrainą. Penkios iš jų turi bendrą sieną su Rusija. Jos žino, kas gali nutikti, nes tai ne kartą patyrė praeityje. „Jaučiame, kad gyvename labai pavojingoje geopolitinių tektoninių plokščių sankirtoje, kur vyksta vis šie sukrėtimai“, – sako vienos iš Baltijos valstybių ministras.

Visuose Rusijos invazijos planuose tikėtiniausias scenarijus yra puolimas vakarų kryptimi. Žinoma, pirmasis jų žingsnis bus užimti Baltijos valstybes, nes esame tarsi mažas NATO pusiasalis. Jie taip pat nedelsdami okupuos Suomiją: tai yra jų planuose <...> Mes neturime iliuzijų. Didelio masto karas neatmestinas. Tai reikštų mūsų valstybės sunaikinimą ir tautos išnykimą.

Todėl kaip niekada svarbu suprasti Baltijos regioną su visais jo pavojais, galimybėmis bei sudėtingais aspektais ir suvokti istorines jėgas, suformavusias jo dabartį. Tai svarbu ne tik dėl jo pažeidžiamumo. Šis regionas yra kur kas daugiau nei vienas iš tarpžemyninės konfrontacijos taškų, kuri vos keletas klaidingų sprendimų gali paversti branduoline katastrofa. Europai, kuri dažnai atrodo pavargusi ir suvokianti savo santykinį nuosmukį, kenčianti nuo lėto augimo ir tapatybės krizės, Baltijos regionas yra idėjų ir optimizmo šaltinis.

Ši knyga yra bandymas supažindinti su minėtomis idėjomis platesnę auditoriją. Pirmoje dalyje nagrinėjami įvairūs būdai, kuriais Baltijos šalys stiprina atsparumą įvairiose srityse: kūrybingas tautos kūrimas Estijoje, didžioji strategija ir visapusiškas saugumas Suomijoje, ginčai dėl socialinės sanglaudos ir rusakalbių mažumos Latvijoje, pastangos išvengti ekologinės katastrofos ir klimato kaitos Danijos Bornholmo saloje. Nė vienas iš šių pavyzdžių nėra tobulas, kai kuriais atvejais pamokos yra neigiamos, o ne teigiamos. Nagrinėti klaidas lygiai taip pat naudinga, kaip ir žavėtis sėkmėmis.

Mane labiausiai domina tai, ko Baltijos šalys gali pamokyti likusią Vakarų dalį, kaip sutelkti kolektyvinę valią ir išlaikyti visuomenės vienybę pavojaus ir neapibrėžtumo akivaizdoje. Mūsų prašoma nemenkų pastangų ir įsipareigojimų: skirti gynybai daugiau kaip 3 proc. BVP, bent laikinai padidinti energijos kainas, pertvarkyti tiekimo grandines ir prekybos tinklus, susitaikyti su įtampa ir net konfrontacija su valstybėmis, kurias kai kurios

mūsų šalys anksčiau laikė patikimomis ar pelningomis partnerėmis. Visuomenės pritarimo šioms priemonėms negalima tiesiog laukti – jį reikia užsitarnauti.

Antroje knygos dalyje nagrinėjama, kaip galios pusiausvyra Europoje krypta į šiaurę ir rytus ir kaip keičiasi kontinentinės struktūros aplink Baltijos jūrą. Čia yra keli skyriai apie *Zeitenwende* (laikų kaita – terminas, apibūdinantis Vokietijos gynybos politikos pokytį po Rusijos agresijos Ukrainoje), Lenkijos kilimą ir Lietuvos bei kitų fronto linijos valstybių vaidmenį traukiant likusią Europą į priekį. Šių skyrių dėmesio centre yra keletas esminių klausimų, su kuriais Baltijos regiono šalys, ypač penkios, turinčios bendrą sieną su Rusija, susiduria jau daugelį metų. Kam to reikia? Kokios yra mūsų, kaip visuomenės, pagrindinės vertybės ir tikslai? Kas mus, kaip piliečius, vienija ir motyvuoja, nepaisant mūsų individualių interesų?

Trečiame ir paskutiniame skyriuje nagrinėjama, kaip artimiausiais metais gali pakrypti konfliktas su Rusija Baltijos regione ir už jo ribų. Analizuojama, kaip Putinas ir jo režimas vertina savo vakarines kaimynes, jo sparčiai plėtojamos „hibridinės“ kampanijos prieš Europą pobūdį ir tikslus, taip pat aplinkybės, kurioms esant Rusija galėtų pradėti karinį puolimą. Paskutiniuose dviejuose skyriuose vertinamas NATO pasirengimas ginti Baltijos regioną gaunant JAV pagalbą arba jos negaunant, svarstoma, kas gali atsitikti Rusijai įsiveržus ir, svarbiausia, kaip atgrasyti Maskvą nuo šio rizikingo žingsnio.

Kadangi knyga orientuota į ateitį, joje nemažai kalbama apie naujausią Baltijos regiono valstybių istoriją. Tam yra trys priežastys. Pirma, jų istorija savaime įdomi ir vertinga. Šios šalys – vienos ištikimiausių draugių ir sąjungininkių, tačiau dauguma iš mūsų apie jas maža ką žino. Antra, visų devynių valstybių elitas vienaip ar kitaip remiasi praeitimi ir pabrėžia jos svarbą dabarčiai. Jie nuolatos ją primena, ja grindžia savo sprendimus, o šių neįmanoma suprasti be istorinių žinių. Trečia, įvykiai klostosi nepaprastai greitai ir nenuspėjamai. Ši knyga buvo baigta 2024 m. rudenį, tvyrant artėjančių JAV prezidento rinkimų, kitų metų Vokietijos Bundestago rinkimų ir neprognozuojamos padėties Ukrainos žudynių laukuose šešėliui. Prognozuoti remiantis vien tik šia klastinga dabartimi – tolygu mėginimams pastatyti dangoraižį iš drėgno smėlio. Judėti pirmyn įmanoma tik analizuojant gilesnes tendencijas ir darant išvadas iš praeities įvykių, kai kuriais atvejais per kelis ankstesnius šimtmečius.

Trumpalaikė atmintis ir siauras požiūris yra prabanga, kurios negalime sau leisti. Vietoj to reikia pradėti nuo kito klausimo: kaip istorikas, žvelgdamas į mūsų amžių iš 2040-ųjų ar 2050-ųjų perspektyvos, vertintų šiuolaikinius mūsų sprendimus?